

Finansira
Evropska unija

w u s a u s t r i a
right to education

PREPORUKE MLADIH ZA
DONOSIOCE ODLUKA:
**zaštita slobode izražavanja
i jačanje demokratskog
prostora u BiH**

HUB
ZA ZAŠTITU SLOBODE
IZRAŽAVANJA

PREPORUKE MLADIH ZA DONOSIOCE ODLUKA:
zaštita slobode izražavanja i jačanje
demokratskog prostora u BiH

Projekat "HUB za zaštitu slobode izražavanja" implementiraju Udruženje "Ja bih u EU" Sarajevo i World University Service Austria, a finansira Evropska unija u BiH.

Sarajevo, maj 2026.godine

Istraživački nalazi kao osnova za preporuke politika u oblasti slobode izražavanja u Bosni i Hercegovini

Desk istraživanje i analitički rad provedeni u okviru projekta "HUB za zaštitu slobode izražavanja" koji implementiraju Udruženje "Ja bih u EU" i World University Service Austria (WUS AT) pružaju sveobuhvatan pregled stanja slobode izražavanja u Bosni i Hercegovini, kombinujući analizu pravnog i institucionalnog okvira sa uvidima iz sudske prakse, perspektivama relevantnih aktera i podacima iz istraživanja.¹

Pravni i institucionalni okvir: snažne norme, ograničena provedba

Nalazi potvrđuju da Bosna i Hercegovina ima uspostavljen normativni okvir za zaštitu slobode izražavanja koji je u velikoj mjeri usklađen s međunarodnim i evropskim standardima ljudskih prava. Sloboda izražavanja garantovana je Ustavom, a dodatno je osnažena direktnom primjenom i prvenstvom Evropske konvencije o ljudskim pravima, čime je formalno osiguran visok nivo zaštite.²

Istovremeno, istraživanje pokazuje da postoji dugotrajan i sistemski jaz između ovih formalnih garancija i njihove stvarne primjene u praksi.³ Iako pravni okvir odražava preuzete međunarodne obaveze, njegova provedba ostaje neujednačena i u mnogim slučajevima nedovoljna. Nalazi ukazuju na to da institucije, uključujući pravosuđe i regulatorna tijela, ne osiguravaju uvijek djelotvorno postupanje u slučajevima koji se odnose na povrede slobode izražavanja. Takav jaz u provedbi slabi odgovornost institucija i doprinosi niskom nivou povjerenja javnosti u njihovu ulogu kao garanta osnovnih prava. Zbog toga zaštita slobode izražavanja u praksi ne zavisi samo od kvaliteta zakonskog okvira, već i od šireg političkog i institucionalnog konteksta u kojem se on primjenjuje.

Političko i medijsko okruženje: pritisci na nezavisno izražavanje

Nalazi dalje pokazuju da je taj kontekst obilježen visokim stepenom političke polarizacije i fragmentacije, što direktno utiče na ostvarivanje slobode izražavanja. Javni prostor često karakteriše konfliktna retorika, uključujući verbalne napade na novinare i novinarke, organizacije civilnog društva i pojedince koji iznose kritičke ili drugačije stavove. Takve okolnosti doprinose stvaranju ambijenta u kojem se granice prihvatljivog izražavanja neformalno sužavaju, čak i kada formalna cenzura ne postoji. Mediji djeluju u složenom političkom i ekonomskom okruženju, izloženi političkim uticajima i finansijskoj nestabilnosti, što dodatno ograničava njihovu nezavisnost i otpornost.⁴

Nedavni zakonodavni pomaci dodatno pojačavaju zabrinutost za održivost podsticajnog okruženja za slobodu izražavanja. Posebno se izdvaja ponovno uvođenje klevete u krivično zakonodavstvo Republike Srpske, što predstavlja značajnu promjenu s mogućim posljedicama i izvan nivoa entiteta. Uvođenje široko formulisanih krivičnih odredbi izaziva zabrinutost zbog mogućnosti nesrazmjernih ograničenja i potencijalnih zloupotreba, te doprinosi širem utisku da se građanski prostor sužava. Ovi procesi su posebno važni u kontekstu pristupanja Bosne i Hercegovine Evropskoj uniji, gdje djelotvorna zaštita slobode izražavanja i slobode medija predstavlja jedan od ključnih prioriteta.⁵

Sigurnost novinara i kvalitet javnog dijaloga

Istraživanje istovremeno ukazuje na niz izazova s kojima se suočavaju novinari, novinarke i medijski radnici, koji imaju ključnu ulogu u osiguravanju pluralističke i informisane javne rasprave.⁶ Dostupni podaci pokazuju da novinari i novinarke u Bosni i Hercegovini često rade u nesigurnom okruženju obilježenom prijetnjama, zastrašivanjem, a u nekim slučajevima i fizičkim napadima. Istovremeno, postojeći mehanizmi zaštite percipiraju se kao nedovoljni, dok je povjerenje u reakciju policije, tužilaštava i pravosuđa ograničeno. Ovakva kombinacija faktora doprinosi

1 <https://hubzasloboduizrazavanja.ba/file.php?id=ooW0oyQ0BjN86QrIE4IcyO0v86ow05I9>

2 Ustav Bosne i Hercegovine; Evropska konvencija o ljudskim pravima (član 10); Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima (član 19).

3 <https://rm.coe.int/09000016807642b1>

4 https://www.irex.org/VIBE_2022_Bosnia_Herzegovina

5 https://enlargement.ec.europa.eu/system/files/2023-11/SWD_2023_691%20Bosnia%20and%20Herzegovina%20report.pdf

6 <https://bosniaherzegovina.un.org/en/download/115594/198198>

rasprostranjenosti autocenzuri, odnosno suzdržavanju novinara i medijskih aktera od izvještavanja o osjetljivim temama zbog straha od mogućih posljedica. Takve prakse direktno utiču na raznolikost i kvalitet informacija dostupnih javnosti, te mogu oslabiti demokratski nadzor.

Pored izazova u tradicionalnim medijima, istraživanje ističe i značajne probleme povezane s promjenama u digitalnom informacijskom okruženju. Brza ekspanzija online komunikacijskih kanala olakšala je široko širenje pogrešnih informacija, dezinformacija i govora mržnje. Ove pojave su posebno izražene u Bosni i Hercegovini, gdje se političke i etničke podjele snažno odražavaju u javnom diskursu i dodatno pojačavaju u online prostoru. Govor mržnje ostaje trajna karakteristika javne komunikacije i često je usmjeren prema pojedincima i grupama na osnovu etničke pripadnosti, religije, spola ili političkog opredjeljenja.⁷ Takve pojave dodatno produbljuju društvene podjele i otežavaju izgradnju uključivog i konstruktivnog dijaloga.

Digitalni izazovi, uključenost i otpornost javnosti

Važno je naglasiti da posljedice ovih pojava nisu jednako raspoređene u društvu. Žene, a posebno one koje su aktivne u javnom životu, novinarstvu ili civilnom društvu, nesrazmjerno su pogođene online uznemiravanjem i rodno zasnovanim govorom mržnje. Ovakvi oblici izražavanja ne predstavljaju samo povredu individualnih prava, već mogu stvarati i prepreke za učešće u javnom prostoru, obeshrabrivati angažman i dodatno produbljivati postojeće nejednakosti. U tom smislu, izazovi vezani za slobodu izražavanja prepliću se sa širim pitanjima rodne ravnopravnosti i društvene uključenosti.

Još jedan važan nalaz odnosi se na nivo medijske pismenosti i povjerenja javnosti. Istraživanje ukazuje na nizak nivo medijske pismenosti i ograničene kapacitete dijela stanovništva da kritički procjenjuje informacije i snalazi se u složenom medijskom okruženju. To povećava ranjivost na dezinformacije i smanjuje mogućnost građana i građanki da učestvuju u demokratskim procesima na informisan način. Istovremeno, pad povjerenja u institucije i medije dodatno pogoršava ovu dinamiku, stvarajući začarani krug u kojem se nepouzdate informacije lakše šire, dok se institucionalni odgovori dočekuju sa skepsom.⁸

Posmatrani zajedno, ovi nalazi ukazuju na složen skup izazova koji utiču na stvarno ostvarivanje slobode izražavanja u Bosni i Hercegovini. Iako pravni i normativni okvir pruža solidnu osnovu, njegov domet je ograničen institucionalnim slabostima, političkim pritiscima i novim rizicima u digitalnom prostoru. Međuodnos ovih faktora doprinosi sužavanju građanskog prostora, u kojem formalno pravo na slobodu izražavanja ne znači uvijek i njegovo puno i ravnopravno uživanje u praksi.

Odgovor na ove izazove zahtijeva sveobuhvatan i koordiniran pristup koji nadilazi samu pravnu reformu. Djelotvornija primjena postojećih pravnih zaštita, veća institucionalna odgovornost, snažnija zaštita novinara, novinarki i medijskih aktera, kao i veća ulaganja u medijsku pismenost, predstavljaju važne elemente okruženja koje podržava slobodu izražavanja. Istovremeno, uključivi i participativni procesi poput vršnjačkih dijaloga i aktivnosti angažmana mladih provedenih u okviru ovog projekta, mogu doprinijeti tome da preporuke politika budu zasnovane na iskustvima onih koji su ovim izazovima najviše pogođeni.⁹

Analiza posebno ukazuje na potrebu za jačanjem provedbe postojećih pravnih zaštitnih mehanizama, unapređenjem mehanizama zaštite novinara i medijskih aktera, većom odgovornošću institucija, te snažnijim ulaganjima u medijsku pismenost i građanski angažman. Istovremeno, izazovi povezani s govorom mržnje, dezinformacijama i digitalnim informacijskim okruženjem zahtijevaju koordinisane odgovore prilagođene konkretnom društvenom i političkom kontekstu. Upravo ove oblasti predstavljaju ključne ulazne tačke za djelovanje javnih politika i detaljnije su razrađene u preporukama razvijenim kroz participativne dijaloške procese koji su uključivali mlade, medijske profesionalce, predstavnike organizacija civilnog društva i institucija.

7 <https://rm.coe.int/hf38-coregulation-harmful-content-online-study-eng/1680adee89>

8 https://www.irex.org/files/VIBE_2022_Bosnia_Herzegovina.pdf

9 <https://rm.coe.int/action-plan-bosnia-and-herzegovina-2022-2025-eng/1680a54231> ; nalazi iz aktivnosti peer-to-peer dijaloga

implementiranih u okviru projekta

Sloboda izražavanja u BiH i pozicija mladih: sistemski jaz između zakona i prakse

Uprkos preporuci Evropske komisije državama članicama EU da odobre otvaranje pristupnih pregovora s Bosnom i Hercegovinom i usvajanju Reformske agende, u BiH nije ostvaren suštinski napredak u zakonodavnim i institucionalnim reformama koje se odnose na slobodu izražavanja. U takvom kontekstu građani, uključujući mlade, se često odlučuju za pasivnost, neiznošenje mišljenja i neuključivanje u debate i aktivnosti koje bi trebale da vode ka promjenama u društvu. Ne osjećaju se slobodno da javno iznesu svoj stav.

Evropska komisija je krajem 2025. godine u svom izvještaju o napretku BiH ocijenila da nema napretka, između ostalog, u oblastima zaštite i promicanje slobode okupljanja, udruživanja i izražavanja.¹⁰

Globalna mreža CIVICUS Monitora u svojim izvještajima o BiH iz 2023. godine bilježi da nema napretka, a tokom tih godina bilježe i niz različitih pokušaja smanjenja prostora slobode što je trebalo prvenstveno uticati na organizacije civilnog društva i medije. CIVICUS Monitor je ocijenio da iza tih pokušaja stoji nastojanje vlasti da se ušutkaju neslaganje, stigmatiziraju kritički glasove i smanji prostor za građansko djelovanje.¹¹

Prema istraživanju kreiranom u okviru projekta „HUB za zaštitu slobode izražavanja“ Bosna i Hercegovina se nalazi u kritičnoj fazi u kojoj je uočen „dugotrajan i sistemski jaz između formalnih garancija i njihove stvarne primjene u praksi“. Iako je pravni okvir formalno usklađen s evropskim standardima, njegova provedba ostaje upitna, što slabi odgovornost institucija i doprinosi niskom nivou povjerenja javnosti.¹²

Slične nalaze potvrđuje i studija „Zaštita medijskih sloboda u Bosni i Hercegovini: Studija praćenja napretka I“ autora Lamiye Kovačević i Mladena Bubonjića. u kojoj se navodi kako su „ključni izazovi ostali isti kao i prethodnih godina: spor i nedovoljno transparentan rad na propisima, izostanak političkog i institucionalnog konsenzusa, te fragmentacija nadležnosti koja otežava donošenje i provedbu krovnih rješenja“.¹³

Podaci YouthWiki¹⁴ za Bosnu i Hercegovinu naglašavaju da BiH nema jedinstven državni zakon ili strategiju posebno posvećenu medijskoj i informacijskoj pismenosti ili sigurnom korištenju digitalnih medija. Također, u osnovnim školskim kurikulumima ne postoji poseban predmet pod nazivom „medijska pismenost“, iako se pojedine povezane teme obrađuju kroz jezike, informatiku i obrazovanje o ljudskim pravima.

Prema izvještaju „Monitoring report on the hate speech in Bosnia and Herzegovina 2025“, koji je objavljen u okviru Reporting Diversity Network, a za period od 1. januara 2024. do 30. juna 2025. zabilježeno je 78 incidenata govora mržnje u BiH. Najzastupljenija je bila mržnja po osnovu etničke pripadnosti pri čemu je 41 incident, odnosno 52,6%, bio direktno usmjeren prema etničkim grupama. Izvještaj dodatno naglašava da digitalni prostor nije dovoljno jasno definisan niti regulisan, što omogućava da govor mržnje ostaje vidljiv, ponovo se dijeli i vraća u javni prostor i nakon prvobitne objave.¹⁵

Za mlade ovo znači da se sloboda izražavanja sve češće odvija u prostoru koji je istovremeno otvoren i nesiguran. S jedne strane, društvene mreže omogućavaju brzo uključivanje u javne debate. S druge strane, isti prostor može biti preplavljen uvredama, etnički motivisanim govorom mržnje, seksizmom, mizoginijom, dezinformacijama i kampanjama diskreditacije. Posljedica toga može biti informacijski zamor, nepovjerenje, izbjegavanje vijesti i osjećaj da se javna rasprava ne vodi argumentima, nego napadima.

10 https://enlargement.ec.europa.eu/bosnia-and-herzegovina-report-2025_en

11 https://monitor.civicus.org/press_release/2023/bosnia-herzegovina/

12 <https://hubzasloboduizrazavanja.ba/file.php?id=ooW0oyQ0BjN86QrIE4IcyO0v86ow0519>

13 https://www.media.ba/sites/default/files/zastita_medijskih_sloboda_u_bih_2026_final.pdf

14 <https://national-policies.eacea.ec.europa.eu/youthwiki>

15 https://www.reportingdiversity.org/wp-content/uploads/2025/10/MRHS_BiH.pdf

Sloboda izražavanja kao uslov demokratskog učešća mladih

Sloboda izražavanja je temeljno pravo, ali i preduslov aktivnog građanstva. Za mlade u Bosni i Hercegovini ona ne znači samo mogućnost da se objavi komentar na društvenim mrežama, nego i mogućnost da se učestvuje u javnoj raspravi, pokrene inicijativa, ukaže na nepravdu, kritikuje institucija, učestvuje u aktivizmu ili izrazi stav koji nije većinski.

U tom smislu, nalazi istraživanja o mladima i medijskim sadržajima pokazuju da su mladi snažno oslonjeni na digitalni prostor. Istraživanje "Mladi za bolje medije: stavovi, navike i potrebe mladih za medijskim sadržajima u BiH" pokazalo je da su online mediji najznačajniji izvor informacija za mlade u BiH (za 65% ispitanika), dok društvene mreže predstavljaju glavni izvor informacija (za 28% ispitanika).¹⁶

Ovi podaci pokazuju da se sloboda izražavanja mladih danas najvećim dijelom odvija u online prostoru koji jeste otvoren, ali i nesiguran. Upravo tu mladi najčešće primaju informacije, formiraju stavove, učestvuju u raspravama, ali i izlažu različitim oblicima pritiska. Zbog toga izazovi kao što su dezinformacije, govor mržnje, mizoginija, online nasilje, netransparentni izvori informacija i nedostatak medijske pismenosti direktno utiču na kvalitet njihovog učešća u demokratskim procesima. Posljedica ovih štetnih pojava takođe mogu biti informacijski zamor, nepovjerenje, izbjegavanje vijesti i osjećaj da se javna rasprava ne vodi argumentima, nego napadima, što često dovodi do povlačenja mladih.

Jedan od ključnih preduslova za slobodno formiranje mišljenja jeste mogućnost građana da znaju ko stoji iza informacija koje konzumiraju. Ovo je posebno važno za mlade, jer se oni u velikoj mjeri informišu putem online medija i društvenih mreža, gdje često nije jasno ko je vlasnik portala, ko uređuje sadržaj, ko finansira medij i kakvi politički ili ekonomski interesi mogu stajati iza objavljenih informacija. UNESCO je 2025. godine, zajedno s Vijećem za štampu i online medije u BiH, predstavio nalaze mapiranja online news sektora u BiH i upozorio na značajne praznine u transparentnosti. U izvještaju se navodi da je početkom 2025. godine 2,73 miliona ljudi u BiH koristilo internet, što predstavlja penetraciju od 86,7%, te da se s prelaskom mladih publika na digitalne izvore vijesti povećava njihova izloženost online dezinformacijama.¹⁷ Za mlade, transparentnost nije samo tehničko pitanje registra, već pitanje prava da znaju ko oblikuje informacije koje utiču na njihove stavove, odluke i povjerenje u društvo. Bez transparentnosti, javni prostor postaje podložniji manipulacijama, skrivenim interesima i dezinformacijama.

Sve ovo ukazuje na to da se pitanje slobode izražavanja ne može posmatrati odvojeno od medijske i informacijske pismenosti. Mladi ne mogu ravnopravno učestvovati u javnom prostoru ako nemaju znanja i vještine da prepoznaju dezinformacije, razlikuju vjerodostojne izvore, razumiju algoritme, zaštite se od manipulacije i odgovorno koriste digitalne kanale, što još jednom potvrđuje važnost sistemskog uvođenja medijske i informacijske pismenosti u obrazovanje. Ako se mladi već dominantno informišu online, a istovremeno nemaju sistemsku edukaciju o tome kako informacije nastaju, kako se šire, kako se provjeravaju i kako se njima manipuliše, onda su izloženiji dezinformacijama, govoru mržnje, propagandi i pritiscima koji mogu ograničiti njihovu slobodu izražavanja, odnosno učutkati ih.

Posebno važan aspekt slobode izražavanja mladih odnosi se na rodnu dimenziju javnog i digitalnog prostora. Mizoginija, seksistički komentari i rodni stereotipi nisu samo pitanje "neprimjerenog govora", već oblik pritiska koji može ograničiti učešće djevojaka i mladih žena u javnom životu. Kada se žene i djevojke u javnom prostoru prikazuju kroz stereotipe, omalovažavaju ili targetiraju zbog spola, tada se ne ugrožava samo njihovo dostojanstvo, nego ih se obeshrabruje, odnosno guši njihova stvarna mogućnost da ravnopravno učestvuju u javnom životu.

Izvještaj "Zaštita medijskih sloboda u Bosni i Hercegovini: Studija praćenja napretka I" naglašava da je ponovna kriminalizacija klevete u Republici Srpskoj (RS) bila „veliki korak unazad u zaštiti medijskih sloboda.“ Do decembra 2025. godine zaprimljene su ukupno 273 krivične prijave za klevetu, od čega se 47 prijava odnosi direktno na medije i medijske radnike.¹⁸ Iako se najčešće misli da kriminalizacija klevete najviše pogađa novinare i medijske radnike ovaj podatak pokazuje da posljedice kriminalizacije klevete pogađa i širi krug građana, aktivista i pojedinaca koji učestvuju u javnom životu, posebno imajući u vidu da se dio postupaka odnosi i na prijave između samih građana. Takva praksa otvara prostor za širenje pravne nesigurnosti i stvaranje zastrašujućeg efekta, jer mladi, aktivisti i građani koji djeluju u svojim zajednicama mogu početi izbjegavati javno iznošenje kritike, ukazivanje na nepravilnosti ili pokretanje rasprava od javnog interesa iz straha da bi i sami mogli biti izloženi krivičnim prijavama. Kada je javni prostor obilježen političkim pritiscima, uvredama, polarizacijom i nekažnjenim napadima, mladi

16 https://media.ba/sites/default/files/mladi_za_bolje_medije_dtp_05.pdf

17 <https://vzs.ba/13168-2/>

18 https://www.media.ba/sites/default/files/zastita_medijskih_sloboda_u_bih_2026_final.pdf

uče da javno izražavanje može imati cijenu. To može dovesti do autocenzure, povlačenja iz rasprava i smanjenja spremnosti mladih da se uključe u aktivizam, medije, politiku, civilno društvo ili online debate.

Istovremeno, podaci domaćih organizacija koje se bore za zaštitu slobode izražavanja pored zloupotreba postupaka za klevetu takođe ukazuju na još jedan od izraženih oblika pritiska na slobodu izražavanja - značajan porast broja SLAPP tužbi tokom 2025. godine i to prvenstveno protiv aktivista i građana ili javnosti generalno. Ovi i drugi pravni postupci mogu imati zastrašujući efekat na javno učešće. SLAPP postupci mogu biti usmjereni protiv svakog oblika javnog učešća koje uključuje ostvarivanje prava na slobodu izražavanja, informisanja, okupljanja i udruživanja.¹⁹ Ovakvi postupci ne pogađaju samo profesionalne novinare, one takođe mogu uticati i na aktiviste, organizacije civilnog društva, istraživače, mlade autore, građane koji javno istupaju i sve one koji kritički govore o pitanjima od javnog interesa. SLAPP postupci predstavljaju prijetnju demokratiji, kvalitetu javne rasprave i pravu građana da budu informisani BiH se 2025. godine našla na alarmantnom desatom mjestu u Evropi po broju ovih postupaka.²⁰ U tom kontekstu je sloboda izražavanja ugrožena, posebno sloboda mladih koji ne poznaju mehanizme zaštite i nemaju razvijenu otpornost na sve oblike prijetnje slobodi.

U vrijeme nastajanja ovog izvještaja zabrinjava pojava da jedan broj lokalnih zajednica, opština i gradova, donosi zakone kojima otvara pravo na nadzor objava na društvenim mrežama što je prema ocjenama mnogih analitičara "regulisanje javnog prostora i slobode izražavanja koje samo dodatno guši manjinske glasove u svim sredinama i nikako ne rješavaju probleme".²¹

Kako se mladi mogu boriti: Strategije i preporuke

Posmatrani zajedno, nalazi istraživanja i podaci iz drugih javno dostupnih izvora pokazuju da se sloboda izražavanja u Bosni i Hercegovini ne može svesti samo na formalno pravo da se nešto kaže. Ona zavisi od šireg okruženja: od institucionalne odgovornosti, sigurnosti javnog djelovanja, zaštite od pritiska i zloupotrebe pravnih postupaka, kvaliteta informacija, transparentnosti medija, digitalne sigurnosti, rodne ravnopravnosti i nivoa medijske pismenosti.

Uprkos teškoj situaciji, izvori identifikuju konkretne načine na koje mladi mogu jačati svoju poziciju i boriti se za slobodu izražavanja:

Afirmacija medijske pismenosti: Istraživanje u okviru projekta „HUB za zaštitu slobode izražavanja“ naglašava da su potrebna „snažna ulaganja u medijsku pismenost i građanski angažman“ kako bi se mladi osnažili da kritički procjenjuju informacije i prepoznaju dezinformacije. U ovom kontekstu mladi mogu od svojih škola i fakulteta tražiti dodatne aktivnosti za unapređenje medijske pismenosti ili sami tražiti načine neformalnog obrazovanja.

Korištenje „Amicus Curiae“ mehanizma: Mladi aktivisti i medijske organizacije mogu pružati podršku tuženim kolegama dostavljajući sudovima stručna mišljenja kao „prijatelji suda“, kako bi pomogli sudijama da prepoznaju SLAPP elemente u postupku.

Otpor kroz solidarnost i kampanje: Preporučuje se sprovođenje kampanja na društvenim mrežama radi povećanja svijesti o online prijetnjama, čime se prekida krug šutnje i stigmatizacije „glasova slobode“.

Mladi mogu povesti i zagovaračke akcije za ukidanje ili izmjenu zakonski odredbi za koje smatraju da guše slobodu uzražavanja. Ove aktivnosti mladi mogu provoditi u saradnji s medijima koji su im prvi saveznici u borbi za slobodu izražavanja.

Zaključak

Sloboda izražavanja u Bosni i Hercegovini nije samo pravno pitanje, već, kako navode izvori, „pitanje opstanka slobodnog društva“ ili pitanje očuvanja demokratije. Da bi je sačuvali i razvijali, mladima se moraju omogućiti edukacije medijske pismenosti, upoznavanje mehanizama zaštite, siguran prostor za javnu debatu... Bez toga BiH rizikuje dalji demokratski nazadak i gubitak nove generacije aktivista i zagovarača promjena i prije nego što su i stasali.

19 <https://www.media.ba/bs/mediametar/kako-do-anti-slapp-zakona-u-bosni-i-hercegovini>

20 <https://www.the-case.eu/wp-content/uploads/2026/01/CASE-2025-Report-layoutted-vf.pdf>

21 <https://detektor.ba/2026/05/13/bugojno-predlaze-policijski-nadzor-nad-komentarima-na-drustvenim-mrezama/>

Preporuke mladih za donosiocje odluka: zaštita slobode izražavanja i jačanje demokratskog prostora u BiH

Preporuke mladih razvijene kroz projekat "HUB za zaštitu slobode izražavanja" polaze od njihovih iskustava u svakodnevnom javnom i digitalnom prostoru, ali se istovremeno oslanjaju na istraživačke i edukativne materijale nastale u okviru projekta, uključujući desk research i priručnik „Vodič kroz slobodu izražavanja“, kao i na uvide prikupljene kroz pilot aktivnosti i peer-to-peer dijaloge sa mladima. One predstavljaju važan participativni doprinos javnim politikama i ukazuju na to da zaštita slobode izražavanja mora biti sveobuhvatna, praktična i usmjerena na stvarne potrebe građana, posebno mladih.

Ove preporuke kreirali su neki od mladih ambasadora i ambasadorki slobode izražavanja, na osnovu radionica, dijaloga, analiza i ličnih uvida stečenih kroz rad u lokalnim zajednicama širom Bosne i Hercegovine. Dokument identifikuje ključne izazove koji utiču na slobodu izražavanja, medijske slobode, sigurnost javnog djelovanja, ravnopravnost i pristup pouzdanim informacijama. Preporuke su usmjerene nadležnim institucijama i donosiocima odluka, s ciljem unapređenja pravnog, institucionalnog i društvenog okvira za zaštitu slobode izražavanja.

PREPORUKA 1

SISTEMSKO UVOĐENJE MEDIJSKE I INFORMACIJSKE PISMENOSTI U OBRAZOVANJE U BIH

Pripremila: Lejla Fišek, Mlada ambasadorka slobode izražavanja

Kroz radionice projekta "HUB za zaštitu slobode izražavanja" i dijaloge s mladima širom BiH, uočena je kritična izloženost dezinformacijama i govoru mržnje. U našim zajednicama primjećujemo da mladi konzumiraju ogromne količine informacija bez adekvatnih filtera, što dovodi do otežanog razlikovanja vjerodostojnih izvora od manipulativnog sadržaja.

Trenutni obrazovni kurikulumi su preopterećeni, ali ne nude sistemski odgovor na digitalne izazove sa kojima se mladi susreću danas. Nedostatak formalne edukacije rezultira ranjivošću na manipulacije, što uzrokuje polarizaciju društva, narušavanje povjerenja u medije i dugoročno ugrožava kvalitet javnog diskursa.

Iz lične perspektive, osjećamo se nesigurno u digitalnom prostoru. Nedostatak medijske pismenosti direktno ograničava našu slobodu izražavanja jer se često povlačimo iz javne debate zbog straha od pogrešne interpretacije ili nesigurnosti u izvore. To guši naš aktivizam i puno učešće u demokratskim procesima.

Medijska pismenost je "vještina za život". Njezino rješavanje je ključno za izgradnju otpornog društva i temelj je funkcionalne demokratije. Također, ovo je jedan od strateških zahtjeva u procesu EU integracija BiH, kojim se obrazovni sistem usklađuje s modernim evropskim standardima.

Preporuka

Zagovaramo hitno i sistemsko uvođenje medijske i informacijske pismenosti u cijeli obrazovni sistem, od ranog uzrasta, koristeći model horizontalne i vertikalne integracije.

Kroz cross-curricular pristup, umjesto uvođenja novog, posebnog predmeta, medijsku i informacijsku pismenost treba integrirati kroz postojeće oblasti, na primjer:

- **Jezici:** analiza medijskih tekstova i kritičko čitanje;
- **Historija:** razumijevanje propagande i historijskih narativa;
- **Građansko obrazovanje:** sloboda govora, demokratija i uloga medija;
- **IT / Informatika:** razumijevanje algoritama i korištenje digitalnih alata.

Kome se preporuka upućuje

Preporuka se prvenstveno upućuje nadležnim ministarstvima obrazovanja u BiH, uključujući kantonalna ministarstva obrazovanja u Federaciji BiH, Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke, Ministarstvo prosvjete i kulture Republike Srpske i Odjeljenje za obrazovanje Vlade Brčko distrikta BiH.

Cilj preporuke je sistemsko uvođenje medijske i informacijske pismenosti u nastavne planove i programe osnovnog i srednjeg obrazovanja.

Završna poruka

Medijska pismenost nije luksuz, već osnovna pismenost 21. vijeka. Tražimo obrazovanje koje ne servira gotova mišljenja, nego nas uči da ih sami gradimo kroz kritičko razmišljanje.

PREPORUKA 2

TRANSPARENTNOST VLASNIŠTVA NAD MEDIJIMA

Pripremila: Fatma Tanjić, Mlada ambasadorica slobode izražavanja

Transparentnost vlasništva nad medijima u Bosni i Hercegovini predstavlja važan, ali često zanemaren problem u našem društvu. Ovaj problem prepoznali smo kroz radionice i diskusije o medijskoj pismenosti, gdje se često postavljalo pitanje ko zapravo stoji iza informacija koje svakodnevno čitamo, gledamo i dijelimo. U razgovorima s vršnjacima i u svojoj zajednici primijetili smo da većina građana ne zna ko su vlasnici određenih portala ili televizija, niti su svjesni mogućih političkih ili ekonomskih interesa koji stoje iza njih. Posebno je zabrinjavajuće to što mnogi online mediji nemaju jasno istaknute podatke o vlasništvu, dok se sadržaji često prenose bez provjere izvora, što dodatno otežava razumijevanje njihove vjerodostojnosti. Nedostatak transparentnosti vlasništva nad medijima predstavlja ozbiljan problem jer omogućava skriveni utjecaj na javno mišljenje. Kada ne znamo ko upravlja medijem, ne možemo procijeniti koliko su informacije koje primamo objektivne i pouzdane. To dovodi do širenja dezinformacija, manipulacije građanima i smanjenja povjerenja u medije kao ključne društvene institucije. Umjesto da služe javnom interesu, mediji mogu postati sredstvo za ostvarivanje političkih ili privatnih ciljeva. Posljedice toga posebno su vidljive među mladima, koji se sve teže snalaze u moru informacija i sve manje vjeruju medijima.

Za nas kao mlade, ovaj problem ima direktan utjecaj na način na koji formiramo mišljenja i donosimo odluke. Odrastamo u okruženju gdje nije uvijek jasno šta je istina, a šta manipulacija, što može dovesti do zbuđenosti, nepovjerenja i pasivnosti. Nedostatak transparentnosti utiče i na našu spremnost da se uključimo u društvene procese, izražavamo svoje stavove i učestvujemo u aktivizmu, jer često imamo osjećaj da su informacije koje dobijamo već unaprijed oblikovane nečijim interesima. Rješavanje ovog problema od izuzetne je važnosti, kako za mlade tako i za društvo u cjelini. Transparentno vlasništvo nad medijima doprinosi jačanju povjerenja građana, omogućava bolju informisanost i jača demokratske procese. Također, usklađivanje s evropskim standardima u ovoj oblasti predstavlja važan korak ka napretku i razvoju Bosne i Hercegovine.

Preporuka

Smatramo da je potrebno donijeti Zakon o transparentnosti vlasništva nad medijima, te uvesti obaveznu i javno dostupnu evidenciju vlasništva nad svim medijima, kako bi građani u svakom trenutku mogli znati ko stoji iza informacija koje konzumiraju. Ovo se može postići uspostavljanjem jedinstvenog registra vlasništva za cijelu Bosnu i Hercegovinu i obavezom medija da jasno objave svoju vlasničku strukturu.

Kome se preporuka upućuje

Preporuka se prvenstveno upućuje Ministarstvu komunikacija i prometa BiH, uz uključivanje Parlamentarne skupštine BiH, Regulatorne agencije za komunikacije BiH, Agencije za zaštitu ličnih podataka u BiH, Agencije za prevenciju korupcije i koordinaciju borbe protiv korupcije BiH, Konkurencijskog vijeća BiH, Vijeća za štampu i online medije u BiH i nadležnih registara poslovnih subjekata. Cilj preporuke je pokretanje izrade i usvajanja Zakona o transparentnosti vlasništva nad medijima, kao i uspostavljanje jedinstvenog, javno dostupnog registra vlasništva nad medijima u Bosni i Hercegovini.

Završna poruka

Transparentnost vlasništva nad medijima predstavlja osnovni preduslov za zdravo i demokratsko društvo. Mladi zaslužuju pristup tačnim i pouzdanim informacijama, a donosioci odluka imaju odgovornost da im to omoguće. Samo društvo koje zna ko govori može zaista razumjeti šta mu se govori.

PREPORUKA 3

GRANICE SLOBODE IZRAŽAVANJA U UMJETNIČKOM I DIGITALNOM DISKURSU U KONTEKSTU ZAŠTITE DOSTOJANSTVA, PRIVATNOSTI I PSIHIČKOG INTEGRITETA POJEDINCA

Pripremila: Dženita Suljkanović, Mlada ambasadorica slobode izražavanja

Problem je identificiran kroz analizu savremenog digitalnog prostora, u kojem dolazi do sve izraženijeg brisanja granica između privatnog i javnog, kao i između umjetničkog izraza i ličnih odnosa. Uočeni su obrasci komunikacije u kojima se, putem lirskog, simboličkog ili metaforičkog diskursa, kontinuirano aludira na konkretnu osobu bez njenog eksplicitnog imenovanja. Međutim, kroz ponavljajuće motive, reference na stvarne događaje i kontekst poznat užem krugu ljudi, identitet takve osobe postaje prepoznatljiv, čime se otvara prostor za narušavanje njenog dostojanstva i privatnosti. Problem leži u tome što pravni i društveni okvir često ne prepoznaje indirektnu identifikaciju kao stvarnu povredu. Ne funkcioniše adekvatno balansiranje između slobode izražavanja i zaštite pojedinca. Posljedice uključuju psihički pritisak, osjećaj izloženosti i nesigurnosti kod pogođenih osoba, kao i normalizaciju suptilnih oblika javnog uznemiravanja, posebno među mladima.

Za mlade, ovakav društveni kontekst podrazumijeva odrastanje u ambijentu u kojem granice između slobode izražavanja i njene zloupotrebe nisu jasno definirane. Posebno je značajna neravnoteža moći, pri čemu pogođena osoba često nema efikasan mehanizam zaštite bez rizika od dodatne viktimizacije. Rješavanje ovog pitanja od ključnog je značaja za očuvanje suštine slobode izražavanja kao temeljnog demokratskog prava. U suprotnom, postoji rizik da ona preraste u sredstvo pritiska i neravnoteže moći, umjesto instrumenta slobode i društvenog dijaloga. Istovremeno, zaštita dostojanstva, privatnosti i psihičkog integriteta pojedinca predstavlja neizostavan segment savremenih demokratskih standarda, posebno u kontekstu evropskih integracija i usklađivanja sa međunarodnim normama zaštite ljudskih prava.

Preporuka

Uspostaviti precizan i funkcionalan pravni okvir koji eksplicitno prepoznaje indirektnu, odnosno kontekstualnu identifikaciju, te psihičko uznemiravanje kroz javni i digitalni diskurs kao relevantne oblike povrede prava ličnosti.

Potrebno je pristupiti izmjenama zakonodavstva i razvoju institucionalnih smjernica koje će:

- normativno definisati indirektnu identifikaciju kao oblik prepoznatljivosti bez eksplicitnog imenovanja;
- uvesti primjenu testa stvarnog učinka izražavanja, koji obuhvata procjenu psihičkih posljedica, učestalosti i trajanja izražavanja, konteksta njegovog plasiranja, te odnosa moći između aktera;
- jasno razgraničiti legitimni umjetnički izraz od zloupotrebe umjetničkog diskursa u svrhu personaliziranog targetiranja;
- uspostaviti preventivne i zaštitne mehanizme, uključujući brze i dostupne procedure zaštite, kao i savjetodavna tijela za procjenu spornih slučajeva;
- unaprijediti edukaciju donosilaca odluka i institucija o savremenim oblicima digitalne komunikacije i njihovim društvenim implikacijama.

Kome se preporuka upućuje

Preporuka se prvenstveno upućuje ministarstvima pravde u BiH, uključujući Ministarstvo pravde BiH, Federalno ministarstvo pravde, Ministarstvo pravde Republike Srpske i nadležne institucije Brčko distrikta BiH. Cilj preporuke je razmatranje izmjena zakonodavstva i razvoj jasnijih pravnih mehanizama zaštite dostojanstva, privatnosti i psihičkog integriteta pojedinca u javnom i digitalnom prostoru.

Završna poruka

Sloboda izražavanja ne smije biti shvaćena kao apsolutno pravo lišeno odgovornosti. Neophodno je pravovremeno prepoznati i normativno regulisati suptilne oblike indirektnog targetiranja i psihičkog uznemiravanja, kako bi se osigurala istinska ravnoteža između slobode i zaštite dostojanstva svakog pojedinca.

PREPORUKA 4

OBAVEZNA EDUKACIJA UPOSLENIKA U PRAVOSUĐU O ZAŠTITI SLOBODE IZRAŽAVANJA, PRITISCIMA NA MEDIJE, AKTIVISTE I PREPOZNAVANJU SLAPP TUŽBI

Pripremio: Armin Husić, Mladi ambasador slobode izražavanja

Prepoznavanje potrebe za dodatnim edukacijama pravosudnih uposlenika o zaštiti slobode izražavanja, pritiscima na medije, aktiviste i SLAPP tužbama došlo je kao rezultat dijaloga između medijskih radnika, aktivista i mladih koji su uključeni u djelatnosti nevladinog sektora. Budući da povrede slobode izražavanja, pritisci na medije i aktiviste, kao i SLAPP tužbe, predstavljaju ozbiljan izazov u praksi otežavanja rada nezavisnih medija, civilnog društva i pojedinaca koji javno djeluju, neophodno je da se o pomenutom problemu ponajviše edukuju upravo uposlenici u pravosudnim institucijama.

Nerijetko se dešava da odgovorna lica u pravosudnom aparatu ne prepoznaju SLAPP tužbu na vrijeme, što implicira regularno postupanje po istoj, te rezultuje dugotrajnim, iscrpljujućim procesima, koji za cilj imaju nanošenje materijalne štete i uzurpaciju standardnog angažmana tužene strane. Pored toga, važno je da pravosudni uposlenici razumiju širi kontekst zaštite slobode izražavanja, slobode govora, pritisaka na medije i aktiviste. Upravo zbog toga, glavninu odgovornosti za postupanje u predmetima koji se tiču slobode izražavanja i mogućih SLAPP tužbi imaju tužioci, sudije, ali i drugi pravosudni uposlenici.

Iz perspektive mladih obavezna edukacija uposlenika u pravosuđu o zaštiti slobode izražavanja, pritiscima na medije, aktiviste i prepoznavanju SLAPP tužbi višestruko je značajna, jer za posljedicu ima veći stepen razumijevanja tužene strane, ali i nerijetko zluradih, interesno baziranih motiva onog lica koje u procesu tuži. Mladima koji su aktivno involvirani u medijsku djelatnost, rad NVO ili često istupaju u javnosti ovakav zakon ili pravilnik bi omogućio sigurnost i neophodan oslonac u slučaju štetnih sudskih procesa.

SLAPP tužbe nisu problem sa kojim se suočavaju samo novinari/ke ili aktivisti/ice, već svi građani čija javna istupanja, bez obzira koliko česta bila, mogu da budu namjerno protumačena na pogrešan način. Ukoliko o navedenim tužbama i širem okviru zaštite slobode izražavanja pravosudni uposlenici nisu adekvatno edukovani, otvara se prostor za djelovanje protiv slobode govora, a potencijalne sudske trakavice povećavaju nepovjerenje u rad pravosudnih institucija na svim nivoima vlasti.

Preporuka

Kroz zakon ili pravilnik uvesti obaveznu edukaciju sudija, tužilaca, stručnih saradnika i ostalih pravosudnih uposlenika o zaštiti slobode izražavanja, slobode govora, pritiscima na medije i aktiviste, te prepoznavanju i postupanju u slučajevima SLAPP tužbi.

Ova edukacija trebala bi biti obavezna uz postojeće redovne edukacije i dodatne programe stručnog usavršavanja. Na taj način bi se osiguralo da tema zaštite slobode izražavanja ne bude samo izborna ili povremena, već obavezni dio kontinuirane edukacije u pravosuđu.

Pitanje edukacije potrebno je regulisati jednim sveobuhvatnim zakonom ili pravilnikom, kako bi se primjenjivalo u svim administrativnim jedinicama.

Kome se preporuka upućuje

Preporuka se prvenstveno upućuje Visokom sudskom i tužilačkom vijeću BiH, s ciljem institucionalnog uvođenja obavezne edukacije sudija, tužilaca, stručnih saradnika i drugih pravosudnih uposlenika o zaštiti slobode izražavanja, slobode govora, pritiscima na medije i aktiviste, prepoznavanju SLAPP tužbi i pravilnom postupanju u predmetima koji mogu predstavljati zloupotrebu sudskog postupka.

Takođe se upućuje i Centrima za edukaciju sudija i tužilaca u Federaciji BiH i Republici Srpskoj, kako bi se tema zaštite slobode izražavanja uvrstila u programe obavezne obuke i kontinuiranog stručnog usavršavanja, uključujući praktične studije slučaja, evropske standarde, test javnog interesa i metode ranog prepoznavanja zloupotrebe sudskih postupaka.

Završna poruka

Edukacija je neophodna kao sveobuhvatan društveni proces koji garantuje bolje razumijevanje i stvara temelj za kvalitetniju saradnju, te jednostavnije rješavanje problema koji nisu isključivo individualni, već predstavljaju zajedničke prepreke na koje nailazimo.

PREPORUKA 5

UVOĐENJE SMJERNICA ZA SPREČAVANJE MIZOGINIJE I RODNIH STEREOTIPA U MEDIJIMA I OGLAŠAVANJU

Pripremila: Adrijana Ahmetović, Mlada ambasadorica slobode izražavanja

Problem mizoginije i rodni stereotipa prepoznali smo kroz radionice, dijaloge sa mladima, društvene mreže, medije, reklame, promotivne kampanje i bilborde. Primijetili smo da se žene i djevojke često prikazuju kroz izgled, tijelo, kućne poslove, majčinstvo ili kao način privlačenja pažnje, dok se muškarci češće predstavljaju kao uspješni, snažni i dominantni. Problem nije prisutan samo u reklamama, već i u naslovima, izjavama, komentarima, izboru fotografija, načinu izvještavanja i objavama na društvenim mrežama. Žene se često omalovažavaju kroz komentare o izgledu, godinama, odjeći, porodičnom statusu ili privatnom životu, umjesto da se tretiraju kao ravnopravne sagovornice, stručnjakinje i građanke. Ovo je problem jer mediji i oglašavanje utiču na stavove mladih i društva u cjelini. Kada se mizoginiji i stereotipni sadržaji stalno ponavljaju, oni počinju izgledati normalno i prihvatljivo. Mizoginiji sadržaji mogu doprinijeti normalizaciji govora mržnje, online nasilja, omalovažavanja žena i neravnopravnog učešća žena u javnom životu.

Kao mladi, svakodnevno smo izloženi medijskim sadržajima, reklamama i društvenim mrežama. Ti sadržaji utiču na naše stavove, samopouzdanje i način na koji vidimo sebe i druge. Za djevojke i mlade žene to može značiti nesigurnost, pritisak zbog izgleda i strah od javnog izražavanja zbog seksističkih komentara. Za mladiće to može značiti usvajanje pogrešnih predstava o ženama, muškosti i odnosima. Mizoginija u medijima utiče i na slobodu izražavanja jer djevojke i mlade žene mogu odustati od učešća u javnim raspravama, aktivizmu, politici, medijima ili online prostoru ukoliko očekuju ismijavanje, vrijeđanje ili komentarisanje izgleda. Zato je važno da mediji budu prostor informisanja, dijaloga i poštovanja, a ne prostor u kojem se žene svode na stereotipe ili izlažu ponižavanju. Društvo koje normalizuje mizoginiju ne može biti ravnopravno, demokratsko i inkluzivno, zbog čega je borba protiv mizoginije i rodni stereotipa usko povezana sa ljudskim pravima, demokratijom, slobodom izražavanja i evropskim vrijednostima kojima Bosna i Hercegovina teži.

Preporuka

Izraditi jasne smjernice za sprečavanje mizoginije, seksizma i rodni stereotipa u medijima, oglašavanju i promotivnim sadržajima. Smjernice bi trebale obuhvatiti reklame, naslove, tekstove, izjave, komentare, fotografije, video sadržaje, promotivne kampanje, način izvještavanja i objave na društvenim mrežama.

Potrebno je jasno definisati šta se smatra mizoginijom, seksističkim i stereotipnim sadržajem, uvesti jednostavniji mehanizam prijave, pratiti takve slučajeve i organizovati edukacije za novinare/ke, urednike/ce, marketinške i PR agencije, influensere/ke, oglašivače i kreatorice sadržaja. Smjernice ne bi trebale ograničavati slobodu izražavanja, već podići profesionalne standarde, unaprijediti odgovorno izvještavanje i zaštititi dostojanstvo svih građana i građanki.

Kome se preporuka upućuje

Preporuka je prvenstveno usmjerena prema Regulatornoj agenciji za komunikacije BiH, Vijeću za štampu i online medije u BiH i Agenciji za ravnopravnost spolova BiH, s ciljem izrade jasnih smjernica za sprečavanje mizoginije, seksizma i rodni stereotipa u medijima, oglašavanju i promotivnim sadržajima. U provedbu preporuke potrebno je uključiti Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH, Instituciju ombudsmena za ljudska prava BiH, Ministarstvo komunikacija i prometa BiH, medijske kuće, uredništva, novinarska udruženja, marketinške i PR agencije, oglašivače, poslovna udruženja, organizacije civilnog društva, stručnjake i mlade.

Završna poruka

Mediji imaju veliku moć, ali i veliku odgovornost. Mizoginija i stereotipi nisu bezazleni, oni utiču na stavove mladih, slobodu izražavanja i ravnopravnost u društvu. Mladi žele medijski prostor u kojem žene nisu svedene na stereotipe, nego predstavljene realno, ravnopravno i s poštovanjem.

**Ovaj dokument je kreiran uz finansijsku podršku
Evropske unije. Sadržaj dokumenta isključiva je
odgovornost Udruženja “Ja bih u EU” Sarajevo i “World
University Service WUS” Austria i ne predstavlja nužno
stav Evropske unije.**